

INSPIRATIEFICHE TIPS

Wil jij in je klas aan burgerschap werken via drama, maar heb je nog geen tijd of ruimte om je te verdiepen in Mantle of the Expert of Participatief Drama? Experts, leerkrachten en leerlingen die deelnamen aan ART4DEM formuleerden concrete tips waar je al op kan inzetten.

In deze inspiratiefiche vind je:

- **Beknopte informatie over wat tip 2 inhoudt;**
- **Concrete activiteiten vanuit Mantle of the Expert en Participatief Drama om met deze tip aan de slag te gaan.**

TIP 4

Ik nodig mijn leerlingen uit om verschillende emoties, perspectieven en meningen te delen

Wanneer je met je leerlingen werkt rond burgerschapsthema's kan er heel wat beginnen borrelen binnen de groep. **Voorzie steeds tijd en ruimte om de verschillende emoties, perspectieven en meningen die leven bij jouw leerlingen bespreekbaar te maken.**

Dat 'bespreekbaar maken' hoeft niet steeds te gebeuren via een groepsgesprek. Laat leerlingen ook eens hun emoties en **standpunten weergeven via een (zelfgekozen) artistieke werkvorm** en grijp hun artistiek product én proces aan om met elkaar in gesprek te treden. Dit creëert een veilige vertrouwensbasis en kan zinvolle denkprocessen opleveren voor alle betrokkenen.

Geef als leerkracht ook het voorbeeld: je hoeft niet alwetend te zijn, toon leerlingen bijvoorbeeld dat het oké is om een andere mening te hebben of iets (nog) niet (zeker) te weten.

Dit was lang positief, want iedereen kon iets zeggen, iedereen kon zijn mening geven en daar hadden we helemaal de tijd voor. En ja, vaak is dat zo één keer en je hebt een beetje kunnen vertellen, dan was het gedaan. En hier weet je, wij wisten: ze komt terug de volgende week en dan konden wij weer praten, discussiëren.

| Leerling, lager onderwijs

Ik zou minder snel tegen een leerkracht zijn mening ingaan als bijvoorbeeld tegen... als wat we daar (cfr. tijdens de Mantle) doen. Dat was echt zo van: als je ergens niet mee akkoord was, dan kon je dat ook gewoon zeggen en dan deed je dat ook gewoon. Ik denk dat ik dat niet snel moest proberen bij een leerkracht, zo zeggen: 'ik ben niet akkoord met wat jij aan het zeggen bent'."

| Leerling, secundair onderwijs

Meningen, da's wel belangrijk, want je mocht altijd je eigen mening zeggen en niemand ging zeggen: 'nee, da's fout.' Je ging gewoon, als je daar iets van vond, je vinger opsteken en gewoon vragen van: "en ik vind dat zo" ... en nu durf ik zo meer mijn ding te zeggen

| Leerling, secundair onderwijs

TIP 4

Ik nodig mijn leerlingen uit om verschillende emoties, perspectieven en meningen te delen

FOCUS VANUIT DEZE TIP

- Geef leerlingen de kans zich uit te drukken via (zelfgekozen) artistieke werkvormen
- Geef als leerkracht ook het voorbeeld: laat zien dat het oké is om dingen (nog) niet te weten

Inspiratie Participatief Drama: Perspectieven en meningen verkennen via 'Woordenwisseling'

DOEL

- Leerlingen verkennen conflicten
- Leerlingen gaan om met verschillende meningen en perspectieven
- Leerlingen oefenen hoe ze met conflictsituaties kunnen omgaan

VOORBEREIDING

Tijdens deze werkvorm verkennen de leerlingen enkele (mogelijke) conflictsituatie. Ze zullen per 2 steeds een scène uitvoeren aan de hand van 1 zin die ze aangereikt krijgen van jou of van jouw klasgroep.

Enkele voorbeelden van zinnen die je kan aanreiken om in te oefenen:

- **Thema afspraken**
 - Personage A | 'Ik vind het belangrijk dat je op tijd komt als we afspreken'
 - Personage B | '5 minuten later maakt nu toch niet zo veel uit'
- **Thema vertrouwen**
 - Personage A | 'Jij hebt dat doorverteld en ik had dat aan jou toevertrouwd'
 - Personage B | 'Maar die hoort toch ook in onze vriendengroep'
- **Thema religie**
 - Personage A | 'God bestaat niet'
 - Personage B | 'Hoe durf je dat te zeggen? Alle ongelovigen gaan naar de hel!'

Je kan op voorhand al nadenken over de zinnen die centraal zullen staan. Dat kan gaan om iets dat leeft/leefde bij de leerlingen, of je kan kiezen voor iets dat bij je lessenreeks past (bv. 2 wetenschappers zijn het oneens met elkaar over een formule).

Je kan deze voorbereidingsfase ook samen met je leerlingen uitvoeren en hen mee laten nadenken over conflictsituaties. Het is aangeraden om dit in het begin nog niet te doen en het proces hierrond steeds goed te begeleiden.

Je kan ervoor kiezen om deze oefening klassikaal te doen, waarbij alle leerlingen kijken naar de 2 personages. Dat kan zeker bij de eerste keer dat je deze activiteit uitvoert, interessant zijn.

Je kan er ook voor kiezen om de groep in *kleinere groepen* te verdelen (bv. 4 of 5 leerlingen), waarbij slechts een beperkt aantal leerlingen toeschouwers zijn. Dat doe je best pas in een latere fase en wanneer goede afspraken gemaakt zijn.

ACTIVITEIT

STAP 1 Instructie

De instructie die je geeft aan de leerlingen gaat als volgt: *'Zo dadelijk worden 2 leerlingen 2 personages. Ze krijgen elk een zin om een korte scène mee te starten. Je zal merken dat hun gesprek een soort conflict uitlokt. De leerlingen zelf mogen kiezen hoe ze hiermee aan de slag gaan, vanuit de zin die ze gekregen hebben.'*

Je maakt ook enkele afspraken: ons taalgebruik blijft positief, fysiek blijven we de ander positief en respectvol benaderen, enzovoort.

STAP 2 De scène

De 2 personages worden door de toeschouwers in een scène gezet. De toeschouwers kiezen met andere woorden de opstelling van de 2 personages (bv. rug naar elkaar, bv. heel blij, ...).

Na jouw startsignaal komt de scène tot leven. De eerste zinnen die gezegd worden, zijn de afgesproken 2 zinnen. Daarna mogen de personages verder gaan met de scène en het verdere verloop dus zelf bepalen.

Indien je voldoende input verzameld hebt of je je doelen bereikt hebt, beëindig je de scène door middel van een applaus.

STAP 3 De scène op een andere manier

Je kan de scène nog enkele keren opnieuw laten uitvoeren, telkens door andere leerlingen. Ze krijgen dezelfde startzinnen, maar kunnen anders met het conflict omgaan. Op deze manier kunnen leerlingen verschillende soorten conflicten en bijhorende, mogelijke, gedragingen verkennen.

STAP 4 De scène

Na de scène (enkele keren) te hebben gespeeld, is het belangrijk deze na te bespreken. Dit vormt een rijke leerkans voor de leerlingen. Enkele richtvragen zijn:

- Hoe werd het conflict opgelost? Zou jij dat ook zo doen?
- Wat bracht die reactie teweeg bij de ander?
- Wat was eigenlijk het probleem?
- Wat merkte je nog op? Was hun strategie efficiënt?
- Hoe zou jij het (anders) doen?

GEBASEERD OP

Opdebeeck, L., & Bevers, K. (2014). *Een scène schoppen: Theorie en praktijk van het participatief drama*. Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama.

Inspiratie Participatief Drama: Perspectieven verkennen via 'hoge status, lage status'

DOEL

- Leerlingen leven zich in verschillende perspectieven in
- Leerlingen ervaren dat status een impact heeft op het denken en handelen

VOORBEREIDING

Tijdens deze oefeningen nemen leerlingen verschillende statussen (hoog of laag) aan en bekijken hoe deze een invloed hebben op hun gedrag, gesprekken, enzovoort. Deze oefening kan mooi aansluiten bij lesonderwerpen die hiermee te maken hebben (bv. solliciteren, politiek, ...)

Voor deze oefening is er voldoende ruimte nodig zodat er kan worden rondgewandeld.

ACTIVITEIT

STAP 1

Instructie

Je vertelt de leerlingen het volgende: 'We gaan straks een rol aannemen. Sommigen van ons krijgen een hoge status, sommige een lage. Bv. *Jullie zijn bazen, en jullie zijn werknemers. Bv. Jullie zijn leerkrachten, jullie zijn leerlingen, enzovoort. We gaan daarmee enkele verschillende oefeningen spelen. Het is belangrijk dat je je in die rol inleeft.*'

Je geeft de leerlingen allemaal een rol met een hoge status of lage status, bv. Politieagent en burger. Je kan de rollen doorheen de activiteiten afwisselen, zodat de leerlingen beide rollen (statussen) ervaren hebben.

STAP 2

Oefening 1 | verkennen van de rol + ontmoetingen

Tijdens deze oefening wandelt iedereen rond en beeldt goed uit welke rol ze hebben. Personen met hoge status zullen dus met opgeheven hoofd rondwandelen, personen met lage status zullen zich kleiner maken.

Na deze opwarming mogen de leerlingen verder rondwandelen, maar dit keer hebben ze de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten. Ze mogen elkaar kort begroeten, op een manier die zijzelf gepast vinden bij hun rol. Na de korte begroeting, wandelen de leerlingen verder.

STAP 3

Oefening 1 | reflectie

Je bespreekt de eerste oefening kort na:

- Naar wie ging je vooral bij je ontmoetingen?
- Hoe heb je elkaar begroet?
- Hoe voelde dat?

STAP 4 Oefening 2 | situaties spelen

Tijdens deze oefening wordt een situatie gespeeld. Tijdens het spelen is het belangrijk dat de leerlingen goed hun 'status' meenemen.

Bijvoorbeeld: we spelen een situatie waarbij iemand te laat is.

- Persoon 1 zegt 'Ik ben te laat'
- Persoon 2 zegt 'Ik weet het'.

Je kan deze situatie verschillende keren laten spelen, door telkens een andere combinatie van personages aan bod te laten komen. Bv. eerst een baas en een werknemer, daarna 2 bazen, daarna 2 werknemers, enzovoort.

Je kan ervoor kiezen om deze oefening klassikaal te spelen met 2 leerlingen, of de leerlingen in kleine groepen te verdelen en om de beurt verschillende rollen te laten vertolken.

STAP 5 Oefening 2 | reflectie

Essentieel is om over dit verbeeldingsspel na te denken en samen te reflecteren. Vragen die je daarbij kan stellen, zijn bijvoorbeeld:

- Hoe gaat het als persoon 1 een hoge status heeft en persoon 2 een lage?
- Wat verandert er als ze beiden een hoge status hebben?
- Welke invloed heeft de status op dit korte gesprek?
- Wat neem je hieruit mee?

Dit is tegelijk het moment om ook tegenvoorbeelden te geven: is het altijd zo dat iemand met een hoge status dit ook effectief uitoefent? Ken je zelf iemand met een hoge status die er anders mee omgaat? Kan dat ook anders?

GEBASEERD OP

Opdebeeck, L., & Bevers, K. (2014). *Een scène schoppen: Theorie en praktijk van het participatief drama*. Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama.

Inspiratie Participatief Drama: Emoties verbeelden via 'Beeldenrijen'

DOEL

- Leerlingen drukken (hun eigen) emoties uit

VOORBEREIDING

Tijdens deze oefening staat het uitbeelden en verbeelden van emoties centraal.

Je voorziet een ruimte waarin je leerlingen in 2 rijen tegenover kunnen staan en waar ze veiligheid ervaren om emoties te tonen.

ACTIVITEIT

STAP 1 Instructie

Je zorgt ervoor dat leerlingen in 2 rijen tegenover elkaar staan. Als leerkracht geef je de volgende instructie aan je leerlingen:

"We gaan zo dadelijk emoties uitbeelden. Welke emoties kennen jullie allemaal? Je doet dat zo echt mogelijk en hoe jij ze ervaart." *Benadruk dat niets fout is: emoties zien er bij iedereen anders uit. Kinderen kunnen zo ook uitbeelden wat leeft.*

"Rij 1 bepaalt eerst een emotie die rij 2 zal uitbeelden. Rij 2 krijgt even bedenktijd om individueel even te bedenken hoe zij dit willen uitbeelden." *Rij 1 draait zich dus even om over een emotie na te denken.*

"Na een tijdje geef ik het signaal om om te wisselen."

STAP 2 Emotie uitbeelden

Nadat je de instructie gaf, krijgt rij 1 kort de tijd om samen na te denken over een emotie die rij 2 zal uitbeelden.

Indien een emotie bepaald is, draait rij 1 zich om en zet rij 2 zich klaar. Stimuleer de leerlingen om individueel na te denken over hoe ze de emotie zouden verbeelden. Indien er drempelvrees bestaat, kan je dit zelf eerst een keer voordoen als leerkracht.

Er bestaan ook variaties op de oefeningen, die niet ingaan op emoties, en die mogelijk ook kunnen helpen als opstap naar het uitbeelden van eigenlijke emoties. Bijvoorbeeld:

- Er kan naar externe beeldvorming gevraagd worden: 'Beeld persoon/personage X uit.' Deze oefening is zeer laagdrempelig om mee te starten.
- Er kan naar persoonlijkheidskenmerken gevraagd worden: 'Beeld uit wat je goed kan', 'Waar heb je het moeilijk mee', ...

STAP 3 Omwisselen

Je hoeft stap 1 nog niet erg na te bespreken op dit moment. Je wisselt enkele keren af: nu mag rij 2 een emotie verzinnen en krijgt rij 1 bedenktijd om dit uit te beelden.

STAP 4 en uitbreiding

Je kan verder aan de slag met het uitbeelden van de emoties, door verschillende uitbreidingen:

- Rij 1 krijgt de opdracht om het beeld van de tegenspeler uit rij 2 zo goed mogelijk te kopiëren. Rij 2 kan het beeld nadien loslaten en observeren bij hun partner wat hun eigenlijke beeld was.
- Rij 1 maakt een verhaal rond wat de tegenspeler uit rij 2 verbeeldt. Bijvoorbeeld: hij is erg zenuwachtig, het lijkt of hij staat te wachten voor een belangrijk examen.

STAP 5 Slot en reflectie

De oefeningen kunnen aanleiding geven tot een gesprek of reflectie over emoties:

- Was het moeilijk om emoties uit te beelden? Waarom?
- Zijn we ons altijd bewust van hoe we emoties uitbeelden?
- Beelden we onze emoties altijd uit?

GEBASEERD OP

Opdebeeck, L., & Bevers, K. (2014). *Een scène schoppen: Theorie en praktijk van het participatief drama*. Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama.

Inspiratie Mantle of the Expert : de 3 vormen van representatie

(ontdekkend leren, Bruner)

DOEL

Leerlingen zijn vertrouwd met de drie vormen van representatie (Bruner) en kiezen bij het weergeven van hun emoties, perspectief en mening in een situatie voor (minstens) één van deze drie vormen. .

ACTIVITEIT

Voorzie verschillende manieren om een mening, een idee of een gevoel te delen met anderen. Sommige leerlingen vinden het moeilijk om te verwoorden wat ze precies bedoelen. Waarom zou je hen niet de kans bieden om te tekenen, te spelen, te dansen...? En wie weet vindt één van hun medeleerlingen er dan wel woorden voor?

Gebruik daarom tijdens reflectiemomenten geregeld de **drie vormen van representatie** van Jerome Bruner (1968):

3 VORMEN VAN REPRESENTATIE (Bruner, 1968)

MOTORISCH | door middel van handelen

Geef leerlingen de kans zich uit te drukken via dans, muziek, dramatisch spel...

ICONISCH | door middel van beelden

Geef leerlingen de kans zich uit te drukken via het maken of selecteren van prenten, tekeningen, foto's, beeldhouwwerken...

SYMBOLISCH | door middel van tekens (zoals taal en getallen)

Geef leerlingen de kans zich uit te drukken via woorden – geschreven of gesproken – of via symbolen, tekens, codes...

Zorg dat er standaard een **diversiteit aan materiaal** aanwezig is in je lesruimte, waar leerlingen gebruik van kunnen maken op verschillende momenten in de les. Afhankelijk van de ruimte die je ter beschikking hebt, kan dat breed gaan (denk bijvoorbeeld aan muziekinstrumenten, ruimte om te dansen of voor dramatisch spel, een werkbank om hout te bewerken, tekentafel, schilderezel, pottenbakken draaischijf, ...) In een beperkte ruimte kan je zorgen voor materiaal als kranten, kleurenpapier, lijm, scharen, post-its, papieren flappen, muziekinstrumenten, foto's en afbeeldingen (denk bijvoorbeeld aan de kaarten uit het spel Dixit), stoffen doeken, klei, afvalmateriaal om mee te knutselen, enzovoort.

Je kan leerlingen **zelf laten kiezen** op welke manier ze uitdrukking willen geven aan een bepaalde emotie, mening of een bepaald perspectief. Zeker op momenten dat de sfeer in de klas rondom een welbepaald thema "spannend" is, kan deze keuzevrijheid interessant zijn. In een eigen gekozen uitingsvorm kunnen leerlingen dan ook de nodige rust vinden. Je kan leerlingen ook **uitnodigen** om eens een representatievorm te kiezen die hen minder ligt. Dit doe je bij voorkeur op een moment dat leerlingen de nodige rust ervaren in de klassituatie en zij ruimte hebben om op ontdekking te gaan rond mogelijke uitingsvormen.

BRON

Bruner, J. (1968) *Towards a Theory of Instruction*. Cambridge: Belknap Press.